

Одайник С. Ф.
Комунальний вищий навчальний заклад
“Херсонська академія неперервної освіти”
Херсонської обласної ради (Херсон, Україна)

МОНІТОРИНГ ПОПИТУ НА ОСВІТНІ ПОСЛУГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Статтю присвячено розгляду специфіки ефективного управління навчальним закладом на основі дослідження попиту на освітні послуги та якості їх надання, особливостям створення та організації роботи шкільної моніторингової служби.

Ключові слова: *попит на освітні послуги, ринок праці, моніторинг, моніторингова служба, профільне навчання, готовність до професійного самовизначення.*

Політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, зумовили докорінну модернізацію освітньої галузі. Це стосується насамперед запровадження нових державних стандартів освіти, широкої профілізації навчального процесу на рівні старшої загальноосвітньої школи. Упровадження профільного навчання, що передбачає надання повноцінного комплексу освітніх послуг задля задоволення запитів учнів та їх батьків, докорінним чином змінило підходи щодо вибору “індикаторів, які дозволяють визначити готовність учня-випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й активної участі у житті суспільства” [4, с. 7].

У вітчизняному та європейському освітньому просторі набуто певного досвіду щодо вимірювання якості освіти. Широкого розповсюдження та застосування отримало рейтингове оцінювання діяльності навчальних закладів усіх форм власності, що є невід’ємною складовою національного моніторингу освіти. Ця складова задовольняє попит споживачів ринку освітніх послуг та ринку праці щодо репутації навчального закладу, стимулює змагальність, сприяє активізації участі цільових груп у формуванні сучасних вимог до рівня загальної середньої освіти. Адже в школах, гімназіях, ліцеях не тільки реалізуються державні стандарти, але й розпочинається підготовка школярів до майбутньої професійної діяльності, що виявляється не тільки в умінні оперувати такими технологіями та знаннями, які задовольняють потреби інформаційного суспільства, а й бути готовим змінюватися й пристосовуватися до нових потреб ринку праці [4]. З огляду на це, система загальної середньої освіти постійно перебуває не тільки під впливом динамічних змін соціально-економічного, науково-технологічного та соціально-культурного характеру, а також переживає певні суспільні ризики. Так, унаслідок демографічної ситуації, що склалася останніми десятиліттями, кардинально змінюється мережа навчальних закладів не на користь сільської школи. Швидко змінний ринок праці потребує все нових підходів до модернізації змісту освіти. Відтак профільне навчання, з одного боку, має відповідати інтересам учнів, а, з іншого – рейтингу професій, які є більш затребувані суспільством. Таким чином, окреслюється перелік причин, що зумовлюють проведення постійного моніторингу якості надання освітніх послуг та застосування інноваційних підходів до управління сучасним навчальним закладом, а саме: загострюється конкуренція загальноосвітніх шкіл і шкіл нового типу; на формування навчального середовища впливають різні зовнішні агенти, зокрема, сфера зайнятості населення, розвиток підприємств, сільськогосподарських господарств, приватний сектор економіки; поступово формується громадська точка зору на те, яким повинен бути конкурентоспроможний навчальний заклад. На ринку освітніх послуг це приводить до виділення групи елітних шкіл, що суперечить принципу рівного доступу до якісної освіти. Тому застосування моніторингу попиту на освітні послуги є важливим інструментом ефективності управління навчальним закладом як соціально-педагогічної системи, яка визначається на основі двох базових ознак: результатів зовнішнього незалежного

оцінювання та готовності випускників до професійного самовизначення.

Роль моніторингових досліджень у сучасних процесах управління досліджували Т. Борова, Г. Дмитренко, І. Драч, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Лунячек. Свій внесок у теорію та практику оцінювання якості роботи навчального закладу зробили такі відомі вчені, як Я. Герчинський, Л. Гриневич, Ю. Буган, О. Боднар, П. Матієнко. Методологію освітнього моніторингу розкривають А. Дахін, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, З. Рябова. Технологічні основи розроблення та прийняття управлінського рішення розглядаються в наукових працях В. Крижко, Є. Павлютенкова, Л. Карамушки, Н. Коломінського, В. Гамаюна, С. Поважного, В. Дорофієнко, С. Гершунського. Не зважаючи на досить вагомий напрацювання вчених з практичного, інструментального боку, проблема моніторингу попиту на освітні послуги потребує додаткового теоретичного обґрунтування.

Мета статті – розкрити специфіку управління навчальним закладом на основі дослідження попиту на освітні послуги та якості їх надання.

Вивчення та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду щодо моніторингу в системі освіти дозволяє визначити пріоритетні напрями управлінської діяльності керівників щодо забезпечення соціально-педагогічних умов формування готовності старшокласників до свідомого професійного самовизначення:

– Постійний систематичний збір, обробка, аналіз результатів навчального та соціально-психологічного моніторингу діяльності учнів і вчителів у допрофільних і профільних класах.

– Науково-методичне та організаційне забезпечення моніторингу якості знань учнів, розробка спільно з закладами післядипломної освіти, районними методичними центрами єдиної системи критеріїв, діагностичного інструментарію, показників моніторингу якості освітніх послуг.

3. Надання консультативної та методичної допомоги керівникам навчальних закладів, соціальним педагогам з питань діагностики, оцінки та моніторингу якості освітніх послуг.

– Підготовка пропозицій щодо формування змісту робочого навчального плану, визначення моделі профільного (допрофесійного) навчання.

– Проведення рекламно-маркетингової роботи, спрямованої на вивчення потреби місцевої громади в освітніх послугах, шляхом аналізу ситуації на ринку праці та освітніх потреб вищих навчальних закладів.

– Організація і проведення досліджень з питань аналізу професійної орієнтації старшокласників.

– Інформування всіх учасників навчально-виховного процесу та громадськості про результати моніторингових досліджень, оприлюднення результатів моніторингу через інформаційні ресурси навчального закладу.

Зрозуміло, щоб надати окресленій роботі певну систему, необхідно здійснити зміни в структурі адміністративно-управлінської діяльності, зокрема створити моніторингову службу, до складу якої окрім керівників, увійдуть досвідчені педагоги, психологи, соціальні педагоги тощо. На організаційному етапі діяльності моніторингової служби важливо встановити рівень ознайомлення її членів з законодавчими, нормативними та інструктивними документами з питань функціонування та розвитку навчального закладу, факторів і впливів зовнішнього соціального середовища [2]. На цьому ж етапі необхідно розробити кейс для батьків майбутніх першокласників, у якому будуть викладені матеріали щодо пропаганди освітніх послуг і потенційних можливостей школи. Це сприятиме розповсюдженню серед громадськості об'єктивної інформації про результати навчально-виховного процесу в школі, подальшу долю її випускників. Адже для школи громадськість – “це той клієнт, якому школа надає головну для нього послугу: забезпечує нове покоління знаннями та вміннями добувати ці знання, без чого воно не може

вписатися в той виток спіралі розвитку цивілізації, яку громадськість являє собою в даний історичний момент” [6, с. 52]. Важливою також є розробка пропозицій щодо проведення моніторингових та маркетингових заходів на поточний навчальний рік, робота зі створення на методичних об'єднаннях (кафедрах) експертних груп моніторингу, підготовка наказів директора, що стосуються діяльності служби.

Діагностично-прогностичний напрям роботи моніторингової служби характеризується аналітичною спрямованістю, оскільки достовірні оцінні судження про діяльність школи можна виробити тільки після ретельного аналізу [5]. Для цього необхідно здійснити збір первинної інформації про клієнтів освітнього середовища, якість родинного виховання, стан раннього розвитку дитини. Постійний моніторинг, аналіз звітних показників якості підготовки випускників початкової, базової та старшої школи шляхом проведення контрольних зрізів, державної підсумкової атестації, ЗНО; підготовка аналітичних довідок за результатами контрольних моніторингових перевірок; узагальнення та аналіз показників громадського моніторингу учасників навчально-виховного процесу; діагностика готовності старшокласників до професійного самовизначення; аналіз маркетингових досліджень ринку праці та ринку освітніх послуг, підготовка пропозицій щодо обсягів прийому першокласників і формування профільних класів; аналіз моніторингу інноваційних технологій, які забезпечують конкурентоспроможність навчального закладу в регіоні – ось неповний перелік завдань і видів роботи моніторингової служби.

Окрім діагностичної роботи, керівники школи та члени служби повинні надавати консультативну та науково-методичну допомогу з питань якості освітніх послуг їх замовникам (учням, батькам), а також учителям. Не менш важливою є робота зі створення інформаційного банку даних моніторингу, інформування громадськості щодо діяльності навчального закладу на ринку освітніх послуг, підготовка PR-матеріалів для засобів масової інформації та веб-сторінки на сайті школи стосовно організації навчально-виховного процесу та інноваційної діяльності педагогічного колективу. Результати моніторингу повинні оприлюднюватися перед учасниками навчально-виховного процесу – учнями, батьками, учителями, а управлінські рішення прийматися з урахуванням думки громади та спрямовуватися на покращення ситуації у функціонуванні та розвитку освітнього середовища. Таким чином забезпечуватиметься співвідношення між потребами суб'єктів освіти в послугах та можливостями навчального закладу, виходячи з суспільної необхідності:

- забезпечення доступності освіти для всіх дітей та учнівської молоді незалежно від місця проживання;
- забезпечення можливості вибору профілю навчання дітьми, які проживають у сільській місцевості;
- підвищення якості освітніх послуг, ефективності навчально-виховного процесу, в тому числі результатів зовнішнього незалежного оцінювання;
- забезпечення варіативності освітніх послуг з урахуванням індивідуальних запитів;
- урізноманітнення форм організації навчально-виховного процесу;
- створення умов для розвитку здібностей кожної дитини, а також для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами;
- забезпечення раціональної концентрації та ефективного використання матеріальних, фінансових, кадрових ресурсів навчального закладу.

Керівникам школи необхідно також звернути увагу на формування рівня професійної майстерності педагогів, оскільки, на думку І. Маслікова, однією з освітніх послуг можна вважати і моделювання перспективного педагогічного досвіду. Учений зазначає, що педагог “спроможний вирішити проблеми ментальності єдиного соціокультурного освітнього простору” [3, с. 35], вплинути на вибір батьків, на думку місцевої громади. Адже основна мета управлінської діяльності – це “створення умов для

здобуття громадянами повної загальної середньої освіти, забезпечення кожній дитині доступу до якісної освіти, прогнозування розвитку навчального закладу відповідно до освітніх потреб громадян” [1, с. 5].

Таким чином, діяльність моніторингової служби сприятиме розробці довгострокових програм розвитку шкіл, формуванню мобільної мережі профільного навчання, необхідної для надання високоякісних освітніх послуг кожній дитині, з урахуванням ефективного використання наявних ресурсів та складення щорічних бюджетних запитів щодо модернізації матеріально-технічної бази. Тільки за таких умов навчальний заклад відіграватиме роль освітнього центру розвитку дитини. Це реальний шлях створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, що відповідає індивідуальним запитам учнів і враховує соціально-економічні тенденції розвитку регіону; це можливість ефективного використання та розвитку сильних сторін окремих освітніх установ без нанесення шкоди інтересам дітей та іншим освітнім установам; це реальний шлях побудови освітніх установ як відкритих систем, що готові до взаємодії, співробітництва та інтеграції з іншими закладами.

Перспективу подальших наукових розвідок складатимуть розробка та апробація науково-методичного та діагностичного забезпечення моніторингу попиту на освітні послуги.

Використана література:

1. Дейкун Д. І. Методичні рекомендації з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільських районах: навчально-методичний посібник / Д. І. Дейкун, О. В. Пастовенський ; за наук. ред. О. А. Удода. – К., 2011. – 48 с.
2. Єрмола А. М. Технологія моніторингу освіти. Портфоліо управління освіти Київської районної ради м. Харкова: навчально-методичний посібник / А. М. Єрмола. – Х. : Курсор, 2008. – 173 с.
3. Маслікова І. В. Моніторингова система освітнього менеджменту / І. В. Маслікова. – Х. : Вид. група “Основа”, 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. “Управління школою”; Вип. 10 (34)).
4. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 5-14.
5. Оцінювання якості роботи закладу освіти / упоряд. Н. Мурашко. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с. – (Б-ка “Шк. світу”).
6. Чернов Ю. В. “Паблік рілейшнз” сучасної школи / Ю. В. Чернов. – Х. : Видав. гр. “Основа”, 2003. – 80 с. – (Серія “Бібліотека журналу “Управління школою”).

Одайник С. Ф. Мониторинг спроса на образовательные услуги как инструмент эффективности управления учебным заведением.

В статье рассматривается специфика эффективного управления учебным заведением на основе исследования спроса на образовательные услуги и их качества, особенности создания и организации работы школьной мониторинговой службы.

Ключевые слова: *спрос на образовательные услуги, рынок труда, мониторинг, мониторинговая служба, профильное обучение, готовность к профессиональному самоопределению.*

Odainyk S. Monitoring of demand on educational services as instrument of effectiveness of management by teaching establishment.

The article is devoted to consideration of the specifics of effective management by teaching establishment on the basis of research of demand on educational services and the quality of their supplying, peculiarities of creation and organization of work of school monitoring service.

Keywords: *demand on educational services, labor market, monitoring, monitoring service, profile teaching, readiness to professional self-determination.*